

De oude karavaan trekt voorbij

Wilfried Martens, zijn politieke generatie, zijn herinneringen

**EEN ONGEWOON BEELD IN EEN ONGEWONE OMSTANDIGHEID. MAAR TOCH:
NIETS VERDWIJNT GEHEEL, NIETS KOMT GEHEEL TERUG.**

Indien de federale verkiezingsnacht van 10 juni 2007 verliep onder een heldere hemel, dan stond het toen wellicht reeds in de sterren geschreven dat zowel de regeringsvorming als de staats hervorming geen sinecure zouden worden. De bevestiging volgde tijdens de daaropvolgende maanden: informateurs, formateurs, voorlopige regering, voorlopige premier, voorlopig definitieve regering, voorlopig definitieve premier, octopus- en septimusraden (toen een van de acht wegviel), koninklijke bemiddelaars, raden van wijzen. Het leek uiteindelijk een processie van Echternach, zoals de historici en de politicologen er nog nooit een hadden opgemerkt in het nochtans sterk gedifferentieerde landschap van de Belgische politiek. Vervolgens waaide de ene financiële en bancaire crisis na de andere de Atlantische Oceaan over. En ten slotte struikelde de regering over het grondwettelijke principe van de scheiding der machten. Omdat alles steeds samenhangt met alles, werd de 'springprocessie van Echternach' ten slotte de 'boeteprocessie van Veurne'.

Zover stonden de zaken, toen in december 2008 enkele 'politieke zwaargewichten' naar voren werden geroepen. Het waren eigenlijk oudgedienden: Jean-Luc Dehaene (°1940), Wilfried Martens (°1936), Herman Van Rompuy (°1947). De laatste zou op 30 december 2008 ten slotte de nieuwe eerste minister worden, nadat het pad tijdens de kerstdagen was verkend en afgebakend door Wilfried Martens.

Martens werd op 22 december 2008 uitgestuurd als 'koninklijk verkenner'. Los van de politieke ernst van het crisisgebeuren, waren de omkaderende gebeurtenissen zeer ongewoon, eigenlijk zelfs een beetje bizar. De tweeënzeventigjarige Martens werd door de koning weggeroepen uit Disneyland nabij Parijs. Hij arriveerde, in vrijetijdskleding en vergezeld van vrouw en kinderen, bij het staatshoofd in Laken. Mevrouw Martens reed met haar middenklas privéwagen haar echtgenoot Wilfried het hek binnen. Even voordien was koningin Paola in haar modieuze, piepkleine, witte Fiat 500 van het paleis weggereden, wellicht voor een dringende boodschap.

De toevallige samenhang van de gebeurtenissen en de lichtheid van het gebeuren leken wel een plot uit een Italiaanse film. Dat was ongezien. Want in België hadden de politieke-crisismomenten tot op dat ogenblik steeds een erg ste-

reotypische en strenge choreografie vertoond: stroefkijkende heren in maatpak, die zich Laken laten binnensmokkelen; professioneel-ernstige mannelijke chauffeurs, in volumineuze en donkerkleurige Duitse limousines. Door de plotse verschijning van W. Martens (en chauffeur Miet Martens-Smet) was dat beeld nu plots uit elkaar gehaald en vervangen door een nieuwe voorstelling van zaken.

Martens was van 1979 tot 1992 premier geweest van een hele rist regeringen en had in 2006, via de publicatie van zijn memoires, blijkbaar afscheid genomen van het voorplan van de Belgische politiek.¹ Hij bleef daar wel zijn zeg over doen. Als een van de architecten van het federalisme in België, brak hij in 2008 publiekelijk een lans voor de toepassing van het grondwettelijk artikel-35, dat vlot als een aanzet voor een confederaal België kan begrepen worden.²

Waarom werd uitgerekend de 'oude' – uit de politieke arena verdwenen – Martens in het spel gebracht als de ultieme troefkaart?

De geschiedenis zal dat moeten uitwijzen. Intussen dringen zich alleszins bepaalde parallellen op tussen vandaag en de 'tijd van Martens': staats hervorming, begrotings(on)evenwicht, monetaire problemen, controverses omtrent (Belgisch) Congo, regeringen van korte duur en de vrij algemene perceptie van de 'regeringen die niet regeren'.³

Wie was die man, die – gespreid over dertien jaar negen Belgische regeringen leidde? Een goede aanleiding om zijn memoires ter hand te nemen.

1. W. Martens, *De Memoires. Luctor et emergo*, Tielt, 2006.

2. Wilfried Martens/Jean-Pierre Rondas, VRT-Klara, 17 februari 2008. Het artikel 35 van de grondwet bepaalt (sinds de wijziging ervan in 1993): *“De federale overheid is slechts bevoegd voor de aangelegenheden die de Grondwet en de wetten, krachtens de Grondwet zelf uitgevaardigd, haar uitdrukkelijk toekennen. De gemeenschappen of de gewesten zijn, ieder wat hem betreft, bevoegd voor de overige aangelegenheden onder de voorwaarden en op de wijze bepaald door de wet. Deze wet moet worden aangenomen met de meerderheid bepaald in artikel 4, laatste lid.”* Het voornoemde artikel 4, laatste lid is het gevolg van de zogenaamde 'Grendelgrondwet' uit 1970-1971, die bepaalde dat zo'n wet moest aangenomen worden *“met de meerderheid van de stemmen in elke taalgroep van elke Kamer, op voorwaarde dat de meerderheid van de leden van elke taalgroep aanwezig is en voor zo ver het totaal van de ja-stemmen in beide taalgroepen twee derden van de uitgebrachte stemmen bereikt.”* Die principiële toekenning van de zogenaamde 'restbevoegdheden' betekent dat het federale België moet opgebouwd worden volgens het principe van de 'subsidiariteit'. Er wordt algemeen aangenomen dat de grondwettelijke vastlegging van het subsidiariteitbeginsel bedongen werd door de Vlaams-nationalisten (de toenmalige Volksunie). Wie in België de (niet door de wet bepaalde) 'residuaire' bevoegdheden of restbevoegdheden zal uitoefenen is nog steeds niet bepaald en daardoor blijven zij vooralsnog federale materie.

3. W. Heylen & S. Van Hecke, *Regeringen die niet regeren. Het malgoverno van de Belgische politiek*, Leuven, 2008. S. Van Hecke & W. Heylen, Naar een nieuw malgoverno, in: *Res Publica*, jg. 1, 2009, vol. 51, pp. 85-100.

FLAMINGANT EN AMBITIEUS

Als opstap voor het opzienbarende verhaal van zijn loopbaan, onderstreept Martens meteen de eenvoud van zijn afkomst in het Oost-Vlaamse dorp Sleidinge, zijn gezondheidsproblemen als schoolgaand kind en de moeizame wijze waarop zijn ouders de eindjes van het jaar aan elkaar moesten knopen. Rekening houdend met de gezinstoestand – zijn moeder was weduwe – en na het slagen voor een examen, werd hem “*een beurs (...) toegekend van 48000 frank (1190 euro). Mijn moeder had nog nooit zoveel geld bij elkaar gezien en ik herinner mij dat het de nooit vervulde ambitie van mijn vader [die volgens Martens heel hard werkte als kleine landbouwer] was om 4000 frank (99,16 euro) per maand te verdienen. (...) Zonder die beurs had ik nooit universitaire studie kunnen ondernemen.*”⁴

Dat verhaal vormt een dankbaar maar tegelijk ook erg relevant statement, ter illustratie van zijn parcours (het *Luctor et emergo* als ondertitel bij zijn *De Memoires*).

Martens' (chronologisch) eerste keuze als jongvolwassene is die van de Vlaamse beweging. Die keuze voor een actieve rol in de beweging kadert wellicht in de strijd-context die Martens een loopbaan lang heeft vergezeld. Bewust of onbewust.

Hij is de collegeleerling in Eeklo, die zich engageert in KSA (Katholieke Studenten Actie). En vooral in de ABN-kernen, waar hij beseft dat hij daarop wordt afgerekend als een ‘verdachte flamingant’. Nadien is hij de rechtenstudent in Leuven, die voorzitter wordt van het Vlaams Jeugdcomité voor de Wereldtentoonstelling en via de agitatie voor de Vlaamse dag op de Heizel (1958) en zijn toespraak op de IJzerbedevaart (1958) een bekende Vlaming wordt. Tegelijk is hij de militant van het Vlaams Aktiekomitee voor Brussel en Taalgrens, die ijvert voor federalisme en mede-organisator van de Vlaamse marsen op Brussel (1961 en 1962, gevolgd door een derde betoging, die in 1963 in Antwerpen werd gehouden). Doorheen al die acties is hij de radicale redenaar – zo houdt een taaie mythe voor dat hij tijdens een betoging in 1963 zou uitgeroepen hebben “*Geef ons wapens!*” Ten slotte wordt hij het hoofdbestuurslid van de Vlaamse Volksbeweging (vVB), dat samen met Maurits Coppieters (1920-2005) behoorde tot de belangrijkste redenaars van die organisatie.⁵

In 1963 onderhandelde en aanvaardde de cvp (Christelijke Volkspartij, thans CD&V, Christen Democratisch en Vlaams) “*met de dood in het hart*” de – door radicale flaminganten én francofonen scherp afgewezen – *Akkoorden van Hertoginnedal*. Wilfried

4. W. Martens, *De Memoires [...]*, p. 33.

5. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 31-59. VVB-voorzitter M. Coppieters had tijdens een congres van de organisatie op 4 februari 1962 in Antwerpen het unionistische federalisme gelanceerd. Ook W. Martens voerde het woord tijdens dat congres. Dat de eis voor federalisme gestaag een ideologisch draagvlak verwierf, wordt o.m. geïllustreerd door het feit dat de communisten in Vlaanderen die ‘structuurhervormingen’ beschouwden als ‘de grote politieke eis van het ogenblik’. Zie: P. Joye, *Om structuurhervormingen door te voeren*, Brussel, 1962, p. 1.

Martens beschouwde dat feit logischerwijze als een *“Vlaamse nederlaag”*. Hij hield er duidelijk een intellectuele, doorheen zijn herinneringen tastbare, kater aan over.

Na die erg onaangename ervaring zocht hij blijkbaar naar een breekpunt. Want de *“buiten-parlementaire actie is ontoereikend gebleken. We kunnen alleen iets bereiken via de macht, via een grote partij. We moeten niet gaan ploeteren in een nationalistische oppositiepartij. Dat zet geen zoden aan de dijk.”*⁶

Martens stapte daarom niet in de Volksunie (vu), de toenmalige partij van de Vlaams-nationalisten die in volle ontwikkeling was. Hij trad wel in de cvp. Niet door de grote poort, maar wel *“op het juiste ogenblik”*.⁷

1958 ALS MOTORISCH MOMENT, 1963 ALS SCHARNIERMOMENT

De ondertekening van het *Schoolpact* in 1958 had in Vlaanderen in zekere mate gezorgd voor het overstijgen van de aloude, scherpe klerikaal/antiklerikale breuklijn, waardoor ruimte en energie vrij kwam voor een bredere, meer pluralistische politieke belangstelling voor de Vlaamse Kwestie. Zoals hierboven reeds werd beschreven, zou vooral de strijd voor het bekomen van een Vlaamse dag op de Wereldtentoonstelling in Brussel – eveneens in 1958 – de richting van de flamingantische agitatie aangeven.

Voegt men bij die feiten eveneens de reeds vermelde, belangrijke toespraak van Martens *“namens de jeugd”* op de IJzerbedevaart in Diksmuide, dan werd het jaar 1958 duidelijk een motorisch moment, zowel voor Martens als voor de politieke beweging waarin hij actief was. Een terugkeer naar de verhoudingen en de geest van voor dat jaar was niet langer meer mogelijk.⁸

Anderhalf decennium later zouden de scherpe reacties op de *Akkoorden van Hertoginnedal* een nieuwe dynamiek enten op de beweging rondom de Vlaamse Kwestie. De buitenparlementaire acties muteerden grotendeels naar het

6. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 56-66.

7. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 56-66.

8. Het federalistische discours van Martens was er tegelijk uitgesproken sociaaleconomisch én cultureel onderbouwd. Het richtte zich tegelijk op de plaats van Vlaanderen in toekomstige Europese ontwikkelingen – het Verdrag van Rome was in 1958 in Rome ondertekend –. *“Wij mogen op deze geheiligde plaats zeggen dat wij in het jaar 1958 begonnen zijn met de opbouw van een nieuwe Blauwvoeterie. Jonge arbeiders, landbouwers, middenstanders en studenten hebben elkaar gevonden in de studie van de Vlaamse waarheid en in de strijd voor die waarheid. (...) Wij zullen de eerste Nederlandstalige generatie zijn, die zal worden opgenomen in een Europees verband. Zoals de andere Europese jongeren moeten wij zeer bekwame techniekers worden, menselijk gesproken volwaardige en zuivere vertolkers van onze cultuur. Maar verschillend van de jongeren uit andere landen hebben wij nog een grote achterstand in te halen. Het Nederlands, het fijn en beschaafd gesproken Nederlands, beheersen wij nog niet en wij missen vaak de moed het zuiver gesproken woord in te schakelen in een algemene Vlaamse levensstijl.”* In de geest van de bedevaarten en de herinnering aan het oorlogsoffer aan de IJzer – ‘deze geheiligde plaats’ –, pleitte Martens ten slotte voor volharding, offervaardigheid, studie, ascese. (W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 41-44).

partijpolitieke vlak en zorgden daar voor belangrijke verschuivingen. De – toen nog unitair gestructureerde – cvp betaalde een electorale prijs voor haar engagement in 'Hertoginnedal': -6,97% en een verlies van 22 zetels in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De Liberale partij, die zich had omgevormd tot Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (pvv) en zich had opengesteld voor gelovigen, maakte een electorale sprong van 19,28%. De Volksunie begon aan een steile klim: 6 parlementsleden in 1961, 13 in 1965.

De belangrijkste smaakmakers van de buitenparlementaire Vlaamse acties zochten een stek in de politieke partijen, in de hoop via die weg reële macht te kunnen uitoefenen. Charismatische leidersfiguren als Vic Ancaux (°1931), Mik Babylon (1935-2006), Maurits Coppieters en Hugo Schiltz (1927-2006) kozen voor een toekomst in de Volksunie. Edmond Derinne (1926-1987) en Wilfried Martens kozen voor de cvp.

Rekening houdend met zijn uitgesproken flamingantische ingesteldheid en zijn militant verleden in de radicale Vlaamse beweging, was het niet vanzelfsprekend dat Martens het pad van de cvp zocht. Dat 'zoeken' was volgens Martens' herinneringen overigens letterlijk te nemen. De Gentse cvp, met de zwaargewichten als Placide De Paepe (1913-1989), August De Schryver (1898-1991), Theo Lefèvre (1914-1973) en Gerard Van den Daele (1908-1984) als de tenoren, kenden uiteraard zijn politieke mogelijkheden en ambities maar oriënteerden hem niet naar hun partij. Mogelijkerwijs omdat zij geen nationalistisch paard van Troje wilden binnenhalen. Maar Martens zelf laat dat motief in het midden.

Martens onderstreept in zijn memoires wel dat hij niet behoorde *“tot een van de bloedgroepen”* binnen de partij. *“Pas in 1964 kon ik in Gent een partijlidkaart bemachtigen”*, schrijft hij. En verder: *“Het zou trouwens nog negen jaar duren vooraleer ik een parlementair mandaat in de wacht kon slepen. Bij de verkiezingen van 1968 voelde ik zoveel weerstand dat ik mij niet eens meer kandidaat stelde. (...) Pas in 1974 veroverde ik een zitje in de Kamer als lijsttrekker.”* Na er jarenlang vruchteloos te hebben moeten voor vechten, stelt hij met gemengde gevoelens vast in zijn herinneringen.⁹

Omdat de cvp functioneerde als een uitgesproken strekkingen- en standenpartij – acw, Boerenbond, burgerij, Middenstandsverbond – was de horigheid aan een van die groepen en aan de geestelijkheid daar toentertijd bepalend.

Ofschoon Martens nadrukkelijk wil aantonen dat hij op eigen kracht en tegen de stroom in zijn loopbaan moest uitbouwen en zijn 'politieke roeping' moest volgen, is enig leedvermaak in zijn pen wellicht niet afwezig. Martens leefde ten tijde van het publiceren van zijn memoires in onmin met zijn partij. De partij had

9. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 61-62 en 126.

sinds 1992 geen plaats meer voor hem in de regering en in 1999 ook niet meer aan de kop van de CVP-lijst voor Europa, waar hij moest wijken voor Miet Smet (°1943). Volgens zijn eigen verklaring heeft pas zijn huwelijk in 2008 (met diezelfde CVP-politica Smet) hem *“emotioneel dichterbij de partij gebracht”*.¹⁰

Omdat de VU van 1965 af een stevige opgang kende en met figuren als Maurits Coppieters, Hugo Schiltz e.a. een opvallende opening maakte naar het levensbeschouwelijke pluralisme, zou het niet ongewoon zijn geweest indien Martens dat pad had gekozen. Uiteraard in de veronderstelling dat daar toen voor hem een loopbaan was weggelegd. Wat niet meteen vanzelfsprekend is: zelfs voor de (vooral in jongere nationalistische kringen) zeer populaire M. Coppieters, was in Gent geen plaats, hij moest uitwijken naar het veel minder belangrijke Sint-Niklaas. Zowel Martens als Coppieters blijken effectief om die Gentse VU-plaats gevraagd te hebben, maar zij werden afgewezen door de Gentse VU-topman, volksvertegenwoordiger/senator en gemeenteraadslid Leo Wouters (1902-1987).¹¹

Anderzijds leren Martens' memoires ons wel dat hij een nationalistische partij ipso facto als een oppositiepartij beschouwde, niet in staat om een beleid te voeren en systematisch macht uit te oefenen. De open vraag is uiteraard wanneer Martens die uitspraak deed, voor of na zijn ervaring met de Gentse VU-leider.

Overigens beschouwde ook de electorale aanhang van de Volksunie zelf de eigen partij als een 'zweeppartij'.

Ofschoon hij dat in wezen wel was, liet Martens zichzelf wellicht zeer ongaarne aanwijzen als een nationalist, in het besef dat het odium dat daar op kleefde hem zou remmen in zijn politieke ambities. Overigens waren zelfs de 'historische' nationalistenvan – oud-VNV'ers en anderen – het toen onder elkaar nauwelijks eens of de (her)inrichting van een nationalistische partij een opportuniteit kon betekenen voor de definitieve oplossing van de Vlaamse Kwestie. En ten slotte werd de Volksunie reeds tijdens de periode 1964-1965, in contradictie met haar electorale succes, geconfronteerd met een diepe inhoudelijke crisis door de opstand van de linksgerichte Vlaamse Democraten tegen hun partij.

Martens laat in zijn memoires aanvoelen dat zijn vooraanstaande rol in de Vlaamse beweging en zijn verblijf in de kabinetten van drie katholieke ministers hem goede contacten hadden opgeleverd met een aantal vooraanstaande

10. *De Morgen*, 10 januari 2009, p. 63. Miet Smet, aan wie Martens in 1999 de oppositie op de Europese lijst moest afstaan, is Vlaams parlements lid en, net als W. Martens, minister van staat. Beiden huwden elkaar in 2008.

11. Mondelinge verklaring Maurits Coppieters aan Frans-Jos Verdoodt, Antwerpen, 21 maart 1984. Mondelinge verklaring Geert Wouters, zoon van Leo Wouters, aan Frans-Jos Verdoodt, Antwerpen, 29 maart 2009.

Vlaamsvoelende CVP'ers – bv. Jos De Saeger (1911-1998).¹² Die boden hem de luwte en de existentiële politieke zekerheid van een traditionele zuil. Bovendien was Martens afkomstig uit een landelijk en uitgesproken katholiek milieu.

PARTIJPOLITIEKE JONGERENBEWEGING ALS DE OPSTAP NAAR EEN PARLEMENTAIRE
EN MINISTERIËLE LOOPBAAN BINNEN DE CVP

W. Martens koos, noodgedwongen of bewust, voor het hem vertrouwde terrein van de jongerenbeweging als de opstap voor zijn persoonlijke partijpolitieke ambities én om het federalistische gedachtegoed verder te ontwikkelen en te finaliseren. Hij wilde de CVP-Jongeren “winnen voor de federalisering van het land, om vervolgens – met de Jongerenbeweging als vaste uitvalbasis – de hele CVP te injecteren met het federalistische gedachtegoed. Ik besepte [wel] dat het een lang proces zou worden...”¹³

Het werd overigens een lang proces. Maar wel erg succesvol. In 1967 verscheen het *Autonomiemanifest*, waarmee de jongeren binnen de CVP het taboe van het federalisme doorbraken. De incidentrijke afwikkeling van de Leuvense kwestie (1966-1968) en de nieuwe omvangrijke nederlaag van de CVP in 1968 (-7,72 %) bezorgden de jongeren de uitgelezen context om te ageren voor de verjonging van de partijkaders en voor de vernieuwing van de partij als zodanig. Tussen 1967 en 1971 kon W. Martens het zogenaamde ‘Wonderbureau’ van de CVP-Jongeren leiden. “*Het Wonderbureau was werkelijk wonder*”, concludeert Martens omtrent dat laatste: de open gemeenschapsschool, de progressieve frontvorming, de staats Hervorming, het tweepartijstelsel. Maar hij besepte tegelijk dat het gedroomde parcours uiteindelijk een doodlopende straat zou worden. De groep haalde zich immers niet alleen de tegenwerking door de moederpartij op de hals. Zij kon ook nauwelijks verkiesbare plekken op de lijsten veroveren en moest ten slotte ervaren hoe haar coherentie en consistentie wegsijpelde, o.m. in de richting van een socialistische ideologie.¹⁴

In januari 1972 circuleerde binnen de CVP-top de naam van W. Martens, als kandidaat-partijvoorzitter van de CVP. Een paar maanden later werd hij inderdaad met grote meerderheid tot voorzitter verkozen. De partij was na de Leuvense crisis van 1966-1968 gesplitst in de CVP en de PSC.

Ofschoon Martens dat niet met die woorden uitdrukt, was het zijn persoonlijke ‘overschrijding van de Rubicon’. Tijdens zijn aanvaardingstoespraak op 4 maart 1972 besloot hij met de verwijzing naar zijn eenvoudige afkomst en de

12. W. Martens was medewerker op de kabinetten van respectievelijk Pierre Harmel (°1911), Paul Vanden Boeynants (1919-2001) en Leo Tindemans (°1922).

13. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 68-93.

14. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 87-88.

moeizame weg die hij was gegaan. Hij roemde de mensen die hem daarbij hadden geholpen. Hij noemde dit *“de levende christendemocratie in Vlaanderen”*.¹⁵

Ofschoon in die voorzittersverkiezing wellicht de kern ligt van zijn later betekenisvol geworden conflict met de zeer populaire CVP-coryfee Leo Tindemans, laat Martens de kwestie in het vage: *“er werd acuut gezocht naar een nieuwe Vlaamse CVP-voorzitter”* en *“de gedoodverfde kandidaat-opvolger [van Robert Vandekerckhove (1917-1980)] Leo Tindemans had immers een ministerpost verkozen boven het partijvoorzitterschap, er moest dus een andere geschikte kandidaat worden gevonden”*. L. Tindemans spreekt er in zijn eigen memoires, verwijzend naar een gesprek met Gaston Eyskens (1905-1988), wel veel minder vaag over: *“Ik ken de partij en haar vleugels. Ik wil niet de schijn wekken de leiding daarvan in handen te willen nemen, wetende hoe broos de samenhang is geworden. Ik ken ook de krachten die vanaf mijn aantreden de samenzwering tegen de ‘nationale’ voorzitter zullen voortzetten uit onbegrip, jaloersheid, gebrek aan inzicht, en verwarring, omdat sommigen het federalisme zullen beschouwen als een afwezigheid van staatsgezag.”* Enkele jaren na zijn memoires uit 2002 formuleert Tindemans het nog scherper: *“Zij [de ‘nieuwelingen’ Martens e.a. in de partij] waren voor het tweepartijstelsel en de gemeenschapsscholen. Zij waren tegen de klassieke strijd voor de katholieke scholen. Plotseling komt er een uit de groep en wordt voorzitter van de partij. (...) Na het congres in 1972 wachtten die nieuwelingen niet om te zien: werkt de grondwetsherziening of niet? Neen, ze wilden meteen een nieuwe staatsvorming.”*¹⁶

DE TIJD VAN EGMONT EN STUYVENBERG

Leo Tindemans bleef dus minister (van Landbouw en Middenstand) in de katholiek-socialistische regering Eyskens-Cools, die toentertijd aan de macht was. Wilfried Martens droeg zijn advocatenbureau in Gent over aan een opvolger en werkte voortaan voltijds voor de partij. Pas twee jaar later werd hij ook voor het eerst volksvertegenwoordiger.

Als voorzitter werkte Martens meteen aan *“een blauwdruk voor een goede partijwerking”*.

Hij haalde tegelijk ook enkele van zijn vroegere medestanders in het ‘Wonderbureau’ naar het CVP-hoofdkwartier, o.m. Miet Smet, die hoofd werd van het IPV (Instituut voor Politieke Vorming) en de beweging Vrouw en Maatschappij leidde.¹⁷

15. W. Martens, *De Memoires [...]*, p. 103.

16. W. Martens, *De Memoires [...]*, p. 90. L. Tindemans, *De memoires. Gedreven door een overtuiging*, Tielt, 2002, p. 167. W. Heylen & S. Van Hecke, *Regeringen die niet regeren [...]*, p. 17. Onder het begrip ‘nationale’ voorzitter bedoelt L. Tindemans wellicht een voorzitter die het bindteken kan zijn tussen de verschillende strekkingen binnen de partij en mogelijk ook tussen de gesplitste CVP-PSC.

17. W. Martens, *De Memoires [...]*, p. 104.

Zoals L. Tindemans in zijn memoires uit 2002 terecht opmerkt, waren Martens en zijn entourage ongeduldig en maakten zij al snel plannen voor een verdere staatshervorming. Martens geeft overigens zelf in zijn gedenkschriften aan dat hij snel werk wilde maken van zijn federalistische doelstellingen. In oktober 1972 organiseerde hij in Antwerpen zijn eerste congres als CVP-voorzitter. Tijdens zijn toespraak zette hij premier Eyskens onder druk om over te gaan tot de uitvoering van het Art. 107 quater van de Grondwet van 1970, dat België had opgedeeld in drie gewesten (Brussel, Vlaanderen, Wallonië). Martens eiste daarbij ook dat de gewestelijke parlementen uit verkozen leden zouden bestaan en een zekere fiscale autonomie zouden kunnen uitoefenen. Eyskens, die de architect was van de eerste staatshervorming (1970), reageerde volkomen negatief en geprikkeld. Toch struikelde zijn kabinet uiteindelijk niet over de uitvoering van de gewestvorming, maar over de problematiek van Voeren en Komen-Moeskroen, twee gebieden die door de taalwetten van 1962-1963 waren overgeheveld, respectievelijk van een Waalse provincie naar een Vlaamse en van een Vlaamse provincie naar een Waalse.¹⁸

Ofschoon Martens daar in zijn memoires nauwelijks naar verwijst, voelde de CVP op haar flamingantische flank de hete adem van de VU in de nek. De Vlaams-nationalisten behaalden bij de verkiezingen van 1971 immers 21 volksvertegenwoordigers, tegenover 20 in 1968. In 1974 steeg het aantal naar 22, hoewel de partij procentueel aan stemmen inboette.

Wellicht voelde L. Tindemans, toen hij in 1974 formateur was en afstevende op een katholiek-liberaal minderheidskabinet, de hete adem van Martens én van de Volksunie in de nek. Mede onder druk van de liberaal Frans Grootjans (1922-1999) en de Antwerpse katholieke en Vlaamsgezinde bankier en voorzitter van het VEV (Vlaams Economisch Verbond) Vaast Leysen (°1921) betrok hij de Vlaams-nationalisten bij de formatiegesprekken in het kasteel van Ham in Steenokkerzeel. De gesprekken tussen CVP, PVV, VU, FDF (Front Démocratique des Francophones) en RW (Rassemblement Wallon) mislukten op de valreep, volgens W. Martens omdat "*Volksunie-voorzitter Frans Van der Elst vrij onhandig de amnestie-eis op tafel gooide*". Hoofdrolspeeler L. Tindemans, die enkele dagen later een minderheidskabinet met de liberalen vormde, laat de verantwoordelijkheid voor het feilen in het midden. Achteraf zou hij trouwens alsnog een 'communautair geladen' uitbreiding van regering op de been brengen. Het FDF haakte weliswaar af, maar het RW trad toe. Omdat het FDF had verzaakt, eiste het RW dat de VU uitgesloten werd van toetreding. Door de instelling van de gewestraden, voerde de regering de eerste fase door

18. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 104-114. L. Tindemans, *De memoires [...]*, p. 87. Het Art. 107 quater van de Grondwet bepaalde: "*België omvat 3 gewesten: het Vlaamse gewest, het Waalse gewest en het Brusselse gewest*". De grondwetswijziging had ook de culturele autonomie van Vlaanderen en Wallonië ingevoerd.

in de uitvoering van de gewestvorming. Zij zou de 'voorlopige gewestvorming' genoemd worden; er zou later inderdaad nog een 'definitieve' volgen, tijdens het (derde) premierschap van W. Martens.¹⁹

Ofschoon noch Martens noch Tindemans daar in hun memoires gewag van maken, was intussen (ook) aan de top van de nationalist en de nationalisten een machtsstrijd aan de gang, enerzijds tussen de 'participationisten' en het afwijzingsfront inzake regeringsdeelname en anderzijds tussen de topfiguren Frans Van der Elst (1920-1997) en Hugo Schiltz. De eerste was medestichter en algemeen voorzitter van de VU en bezat het aureool van de (niet door de collaboratie gecompromitteerde) nationalist die de VU aanvaardbaar had gemaakt als democratische partij. Ofschoon zijn persoonlijk politieke gewicht binnen de partijtop nooit ter discussie stond, leidden Van der Elst (sinds de verkiezingen van 1971 ingetreden) immobilisme en (in zekere mate) zijn behoudsgezindheid daar tot een feitelijk vacuüm. H. Schiltz, de 'J.F. Kennedy van de Belgische politiek', had in 1963 zonder voorbehoud niet voor de CVP maar wel voor de VU had gekozen. Hij was de emanatie geworden van de dynamiek van een pluralistische partij in volle electorale opgang en was voorzitter van het partijbestuur geworden, als tegengewicht voor Van der Elst's gebrek aan dynamiek. In die functie oefende Schiltz het feitelijke leiderschap over de partij uit. Hij tastte systematisch de mogelijkheden af om de VU weg te halen uit de oppositie en te betrekken bij de beleidspartijen die intussen de communautaire agenda bepaalden. Schiltz deed dat evenwel niet steeds in een gepolijste communicatie met zijn bestuur. Maurits Coppieters, die ooit samen met W. Martens als boegbeeld fungeerde in de VVB en later – als vernieuwer en pluralist – een bondgenoot werd van H. Schiltz, voelde zich gesandwiched tussen de verscheidene strekkingen en tegenstellingen binnen het partijbestuur en nam daarom ontslag uit de VU-top. Dat gebeurde een eerste maal in 1973 en een tweede keer in 1974. Tussentijd was hij de promotor geweest van de splitsing van het voorzitterschap van de VU in twee (H. Schiltz) en het algemeen voorzitterschap van de partij (F. Van der Elst).²⁰

De regering-Tindemans moest een oplossing brengen voor twee feiten die een belangrijke weerslag hadden op de alertheid van de Vlaamse opinie, nl. het bankroet van de krant *De Standaard* en de Lokettenkwesie in Schaarbeek, waar de wettelijke tweetaligheid van het openbaar bestuur manifest niet werd toegepast in de contacten met het publiek. Toch zou de regering ten slotte niet struikelen op een

19. W. Martens, *De Memoires [...]*, p. 127. L. Tindemans, *De memoires [...]*, pp. 247-255.

20. K. Hoflack, *Monologen met Hugo Schiltz*, Leuven, 1992, pp. 39-69. E. Raskin, *Van binnenuit bekeken. De herinneringen van een V.U. parlements lid*, Kapellen, 1980, pp. 132-140. W. Martens, *De Memoires [...]*, p. 126. L. Tindemans, *De memoires [...]*, pp. 247-277. J.F. Kennedy (1917-1963) was president van de VSA.

dergelijke problematiek, doch op de weigering van het RW om de begroting van de minister van Economische Aangelegenheden goed te keuren.

Zowel in Vlaanderen als in Wallonië, nam intussen de politieke druk toe om de staats hervorming verder te zetten. Omdat de regering gestruikeld was zonder een verklaring tot herziening van de grondwet goed te keuren, diende naar communautaire vooruitgang gestreefd via andere wegen, concreet via een regeerakkoord.

Omdat noch een katholiek-liberale regering noch een tripartite (van katholieken, liberalen en socialisten) mogelijk bleek, werd ervoor gekozen om de staats hervorming verder te zetten langs de gewone parlementaire weg, gestuurd door een politiek pact onder de partijvoorzitters van CVP, PSC, BSP, FDF en VU. Zij wensten samen acht jaar te regeren en intussen akkoorden te onderhandelen, af te sluiten en uit te voeren. Die akkoorden (Egmont en Stuyvenberg, 1977-1978) verwierven een bijzondere, controversiële betekenis in de Vlaamse politieke wereld. De episode, die dus die acht jaar moest duren, eindigde reeds in 1978, door een kortsluiting tussen premier Tindemans en de 'junta' van de partijvoorzitters. De feiten zijn algemeen bekend: de Raad van State heeft een aantal wetsontwerpen ongrondwettelijk genoemd, de CVP is scherp verdeeld, Tindemans' aarzeling om door te gaan, botst in het parlement op de harde woorden vanwege een deel van de 'junta' (BSP, PSC, VU). De premier blaast ten slotte zijn eigen kabinet op. De woorden klinken tot vandaag nog als een historisch statement: *"Voor mij is de Grondwet geen vodje papier. (...) Voor mij is er maar één conclusie, ik ga van deze tribune weg, ik ga naar de koning en bied het ontslag van de regering aan."* Dat de CVP-fractie daarop *"rechtstaande de Eerste Minister toejuicht"*, is tekenend voor de spreidstand waarin Martens zich toen bevond, als CVP-voorzitter en als lid van de groep Egmontvoorzitters. Martens heeft dat venijn-in-de staart bij dat manifeste CVP-applaus reeds enkele jaren na Egmont reeds openlijk 'onderstreept' tegenover Wetstraat-journalist en -publicist Hugo De Ridder. Maar in zijn memoires glijdt hij daar eerder vaag overheen.²¹

Misschien wilde hij de wonde niet verder openrijten, nu hij toch reeds in onmin leefde met zijn partij.

W. Martens schrijft in zijn memoires dat het *"Egmontpact dood en begraven"* was na de val van Tindemans.²²

Eigenlijk gaat de auteur hier ietwat te kort door de bocht, mogelijk om zijn eigen netelige positie van toen enigszins weg te vlakken. 'Dood en begraven' was immers relatief, want na de val van de regering-Tindemans wilden de Egmont-partij-

21. H. De Ridder, *De keien van de Wetstraat*, Leuven, 1983, pp. 162-187. Parlementaire Handelingen. Kamer van Volksvertegenwoordigers, 11 oktober 1978, p. 16. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 170-188.

22. W. Martens, *De Memoires [...]*, p. 172.

Affiche van het Egmontkomitee, s.d.
[ADV, VAFB124]

voorzitters meteen een nieuwe Egmont-regering op de been brengen, onder de leiding van Martens. Maar de diepe verscheurdheid binnen de CVP, de controversiële positie van Martens zelf, het isolement van Tindemans en de 'contrareformatie' van de buitenparlementaire Vlaamse beweging lieten dat niet toe.

De Egmont- en Stuyvenbergperiode werd een verhaal vol drama, zowel tijdens haar verloop als in haar gevolgen. Op persoonlijk vlak, beleefde Martens de familiale tragedie dat zijn zoon in Zuid-Spanje een zwaar ongeval overkwam, waarvan de kwetsuren nooit meer zouden geheeld kunnen worden. Op het ideologisch-politieke vlak was er de onoverbrugbare kloof tussen Martens, Schiltz en de VU enerzijds en de buitenparlementaire Vlaamse beweging anderzijds. Dat laatste zal de belangrijkste aanleiding worden voor het grote schisma binnen de VU, dat uiteindelijk tot het ontstaan van het Vlaams Blok (thans Vlaams

Belang) leidde en van de weeromstuit tot de systematische electorale neergang van de VU. Het wantrouwen tussen Tindemans en Martens enerzijds en Tindemans en Schiltz anderzijds werd een politiek litteken, waarnaar Schiltz nog jarenlang zal verwijzen, in talrijke gesprekken en publicaties en niet zonder een hoge, beschuldigende vinger op te steken in de richting van de Egmont-premier. Martens van zijn kant, die als CVP-voorzitter én lid van de 'junta' een tweevoudige loyaliteit moest nastreven, geeft die beschuldigende toon ook wel mee als de onderstroom van zijn herinneringen. Hij besluit immers dat zijn partijgenoot Tindemans hier de "historische kans" liet liggen "om de instellingen van ons land gedurende acht jaar in de diepte te hervormen". Volgens Martens is dat feilen te wijten aan het feit dat Tindemans niet los kon komen van de idee dat hij de bewaarder moest zijn van de geest van de staatshervorming van 1970. Tindemans van zijn kant suggereert in zijn memoires uit 2002 dat dit 'bewaarderschap' terecht was. Tevens eist Tindemans de verdienste op door de val van Egmont de behoeder te zijn geweest van de grondwettelijke principes van de Belgische rechtsstaat.²³

23. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 135-176. L. Tindemans, *De memoires [...]*, pp. 384-390.

DE TIJD VAN MARTENS

Paradoxaal – of logischerwijze? – brak na Egmont de echte 'tijd van Martens' aan. Er was weliswaar vooraf nog een volkomen verscheurde CVP naar buiten getreden, er was de passage van Paul Vanden Boeynants (overgangskabinet, oktober-december 1978) en ten slotte een electorale nederlaag voor de VU (-3,03% en -6 zetels in de kamer) tegenover een lichte winst (+0,32% en 2 kamerzetels) voor de CVP.

Op 3 april 1979 werd Martens voor het eerst premier, *“na honderd dagen crisis”* en *“tegen wil en dank”*. Het werd een katholiek-socialistisch kabinet, aangevuld met het FDF. De VU had, om gemakkelijk verklaarbare redenen, de beker aan zich laten voorbijgaan. Martens bleek, als neofiet in dit ambt, blijkbaar de jongste premier van Europa, maar hij was ook *“met lood in de schoenen”* naar de eedaflegging op het paleis getrokken. Daar had hij bovendien een weinig opwekkende toespraak vanwege de koning moeten aanhoren omtrent het politieke moeras van *“wantrouwen”* en *“vervreemding”* waarin het land volgens de koning was terechtgekomen. Door zijn omgeving gefeliciteerd als nieuwe regeringsleider, bleek hij dus geenszins het gevoel te hebben gehad *“dat er iets te vieren viel”*. Daarenboven bleek er een algemene perceptie te leven van *“het is maar voor enkele weken”*. En ten slotte werd de premier verzwakt door de niet-toetreding van de VU. Martens was immers gestart als een politicus die *“de staat wilde hervormen in sneltreinvaart”*, maar hij zag zich meteen geplaatst tegenover een aangekondigd front van Franstalige socialisten, Franstalige katholieken en FDF.²⁴

De weinig opbeurende beschouwingen van Martens zijn wellicht kenschetsend voor de druk waaronder deze ambitieuze politicus leefde. En tegelijk ook voor zijn (al of niet gecultiveerd) underdoggehalte. Maar op persoonlijk vlak kampte hij anderzijds wel met zware gezondheidsproblemen: hij leed onder een ernstige hartkwaal waarvoor hij enkele jaren later een – toentertijd nog erg delicate – heelkundige ingreep zou moeten ondergaan.

Daarenboven hing boven zijn parcours meteen de schaduw van Leo Tindemans, die dé emanatie was van de CVP en daarenboven electoraal incontournable was. *“Martens kon niets goed doen”*, beaamden Martens en zijn omgeving, *“als Tindemans in het land was, waren wij ongerust. (...) Soms wachtten we tot Tindemans in het Europees Parlement was. De ‘week van Straatsburg’ stond met goud omrand in onze agenda’s. Er kwam een soort waanzin over het politieke leven.”* – Tindemans was in 1979 Europarlementslid geworden, met een score van 983 000 voorkeurstemmen. Daarnaast was er de (voor Martens hinderlijke) houding van CVP-coryfee Mark Eyskens (°1933), die gesteund door zijn vader het premierschap ambieerde. Eyskens

24. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 187, 197, 200-201 en 236.

zou Martens in 1981 gedurende enkele maanden opvolgen als eerste minister, na de val van de regering-Martens IV rondom het financieel en sociaaleconomische Noodplan. België bevond zich toen niet alleen in een sociaaleconomische maar ook in een monetaire crisis. Martens zou overigens later, in februari 1982, tijdens zijn vijfde kabinet een devaluatie doorvoeren van de Belgische frank. Dat gebeurde met de operationele en morele steun van de financiële analist van de Nationale Bank, later adjunct-kabinetschef bij Martens en ten slotte gouverneur van de Nationale Bank, Fons Verplaetse (°1930). Maar ook dankzij de rugdekking van twee bruggenhoofden binnen de christelijke arbeidersbeweging, de ACW-bankier Hubert Detremmerie (1930-2008) en ACV-voorzitter Jef Houthuys (1922-1991). Die discrete affiliatie verwierf grote bekendheid. Zij werd algemeen bekend als de zogenaamde 'Gesprekken van Poupehan'.²⁵

IN DE NOOD KENT MEN ZIJN VRIENDEN

Martens erkent in zijn memoires openlijk dat hij zijn parcours als premier (9 regeringen over 12 jaar) nooit met enige kans op succes had kunnen aanvatten zonder de steun van het ACW. Daarbij verwijst hij in de feiten natuurlijk naar de bovenbesproken steun van Detremmerie en Houthuys. Maar onrechtstreeks wellicht ook naar de algemene en noodzakelijke steun vanwege de door hem reeds geciteerde 'bloedgroep'.²⁶

Maar ook de (doorheen de 'Egmont-beproeving') ontstane wederzijdse waardering ten opzichte van figuren als H. Schiltz was blijkbaar belangrijk. Tijdens een publiek debat verklaarde Schiltz in 2006 overigens dat Martens zo vaak premier kon zijn omdat hij de enige was die op dat ogenblik in staat was de desastreuze sociaaleconomische problemen in België op te lossen. Onder meer, zo voegde Schiltz er sibillijns aan toe, door zijn durf om, naargelang van de omstandigheden en niet steeds op de meest galante wijze, de socialisten in de regering in te ruilen voor de liberalen en omgekeerd. Over de achtste en negende regeringen-Martens (1988-1991, met de VU; 1991, zonder de VU), erkent de premier in zijn memoires dat die laatste regeringen er in de algemene politieke perceptie te veel aan waren. H. Schiltz beweerde later dat hijzelf Martens persoonlijk had aangespoord tot het vormen van de (achtste) regering. Immers, aldus Schiltz, indien Martens had geweigerd zou J.-L. Dehaene in zijn plaats zijn getreden. En die bezat een nadrukkelijke

25. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 216, 258-270 en 327-235. Poupehan is een dorp in de Waalse Ardennen.

26. De invloed van ACW-ACV bij de recrutering van politiek personeel is algemeen bekend. Die hiernavolgende anekdote is in dat verband kenschetsend: Willy Buijs (°1949), oud-woordvoerder van de CVP suggereert in zijn memoires zijn verwondering omdat hij in 1981 door CVP-kopstuk Luc Van den Brande 'zonder toestemming van het ACW' werd aangeworven (W. Buijs, *Een CVP-militant Getuigt*, Antwerpen, 1998, p. 37. Van de Brande behoorde tot de ACW-strekking.)

ACV-stempel, ergo strijdig met de federalistische ambities – niet met de algemeen politieke ambities – van Martens (én Schiltz). Achteraf beschouwd, een slechte raad, aldus Schiltz, want die regering zou in september 1991 zwichten voor de Franstalige 'chantage', toen de VU, als regeringspartner, principiële bezwaren uitte tegen de Belgische wapenleveringen aan het Midden-Oosten. De VU-ministers verlieten daarop de regering. Luidens zijn memoires, was Martens zelf fel onder de indruk van het vertrek van de VU'ers uit de regering. Maar de premier ging desondanks over tot de orde van de dag en niemand onder de Vlaamse coalitiepartners volgde de VU. Martens vormde zijn negende en laatste kabinet. Het zou nauwelijks een week standhouden, maar drukte wel nog een verklaring tot herziening van de Grondwet door.²⁷

De verwarring in Vlaanderen was algemeen. Reeds in november daaropvolgend kwamen er nieuwe verkiezingen. De VU profiteerde electoraal geenszins van haar principiële, al of niet oprechte pacifistische houding. Integendeel: zij verloor zes van haar zestien Kamerzetels. Daarenboven had de partij háár communautaire doelstellingen – de zogenaamde 'Derde fase' van de geplande communautaire hervormingen – niet kunnen binnenhalen.

De verkiezingen van 24 november 1991 liepen ten slotte uit op de zogenaamde 'zwarte zondag', waarbij het Vlaams Blok in de Kamer klom van 3 naar 12 vertegenwoordigers. De politieke verwarring was nu zo mogelijk nog groter.

DE MOOR HEEFT ZIJN PLICHT GEDAAN

De achtste regering-Martens was tot stand gekomen na de langdurige formatieronde(s) van J.-L. Dehaene, een Martens-vriend uit het Wonderbureau van de Jong-CVP en beroemd geworden door het *Sire, geef mij honderd dagen* van politiek journalist Hugo De Ridder. De auteur beschrijft daarin hoe Dehaene na 106 dagen "*de meest onmogelijke opdracht die een Belgisch politicus ooit meekreeg tot een goed einde [had] gebracht*". Maar "*'s anderendaags is de 'wonderboy', het politieke genie, al vergeten*".²⁸

Maar de overigens zeer goed ingelichte en alerte Wetstraat-journalist en publicist vergiste zich: Dehaene zou onmiddellijk na Martens aan de macht komen en door de federale staatsinrichting van België in 1993 de voorlopige finaliteit realiseren van de grondige staatsvormingen die door Martens in 1980-1981 en 1988 waren gerealiseerd. In zijn gedenkschriften 'zag Martens als het ware, dat het zo goed was'. Een galanterie tegenover zijn vroegere kompanen?

27. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 190-200 en 544. Referaat Hugo Schiltz, NTG, Gent, 11 april 2006.

28. H. De Ridder, *Sire, geef mij honderd dagen*, Leuven, 1989, p. 9.

Hoe ook, Martens had zijn loopbaan in de eerste plaats gericht op de realisatie van het federalisme in België, maar de uiteindelijke bekroning van die ambitie was hem niet meer vergund. Maar, “*de Moor heeft zijn plicht gedaan*”.²⁹

Tot diezelfde plicht rekende W. Martens het tijdens het verkiezingsjaar 1991 zijn beslissing om voortaan Gent te ruilen voor Brussel als zijn electorale fief. Blijkbaar op vraag van een bepaald deel van de CVP-top. Martens stelt in zijn memoires dat hij zelf aanvankelijk sceptisch reageerde en vreesde om enerzijds als een ‘vluchtende’ uit Gent en anderzijds als een ‘indringer’ in Brussel beschouwd te worden. Maar is dat de gehele werkelijkheid? Martens beseftte wellicht dat hij over zijn top heen was. Misschien wilde de ambitieuze underdog in hem, via zijn ‘laatste mars op Brussel’, van de nood een deugd maken en zich dan maar een Europese dimensie aanmeten. Dat Europese droombeeld vinden wij overigens reeds terug in de herinneringen omtrent zijn studententijd in de Vlaamse beweging.³⁰

Men kan zich vragen stellen bij die stap in zijn electorale strategie. Andere kenschetsende topfiguren uit de recente Vlaamse geschiedenis als G. Eyskens, H. Schiltz en Tindemans hadden een verkiezing in Brussel blijkbaar niet nodig om hun politieke representativiteit en gewicht te onderstrepen en om de Vlaamse zaak ‘te dienen’ – om even in het jargon van de politiek te spreken. De ‘Antwerpenaar’ Tindemans groeide overigens uit tot ‘Mister Europe’.

Mogelijk wilde Martens tegelijk om persoonlijke en politieke motieven weg uit Gent én uit ‘België’ – ten voordele van ‘Europa’. Misschien heeft hij niet beseft dat hij door zijn spraakmakende overstap een signaal gaf waarbij hij de Vlaamse regio(s) t.o.v. van Brussel naar een B-competitie verwees als het erop aankwam om politiek gewicht in de schaal te werpen?

REGERINGEN DIE NIET REGEREN?

De Belgische regering tussen 1977 en 1981 (van Tindemans IV, over Martens I tot IV, tot Eyskens jr.) werden recentelijk beschreven als de *Regeringen die niet regeren. Het malgoverno van de Belgische politiek*. Daarbij wordt dan een parallellisme geopend ten opzichte van de situatie van de Belgische regeringen anno 2007-2008.³¹

Misschien valt die vergelijking vandaag nog onvoldoende te motiveren. Omdat de omkaderende gegevens van het malgoverno anno 2008 vooralsnog niet kunnen vergeleken worden met die van bijna twee decennia geleden.

Objectief beschouwd, moet men intussen overigens erkennen dat W. Martens als premier, naast de staatshervormingen, de vele harde Belgische noten van zijn

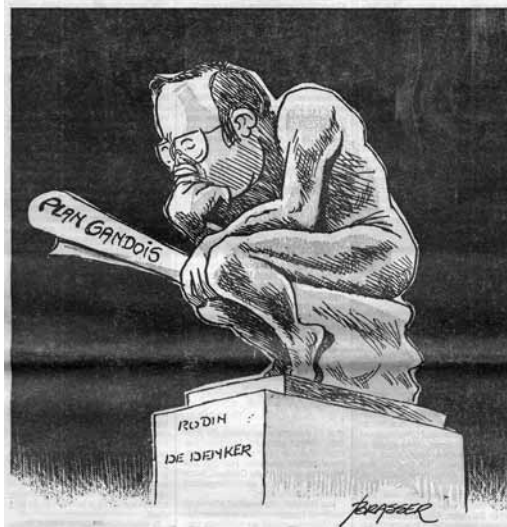
29. W. Martens, *De Memoires [...]*, p. 537.

30. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 538-540.

31. W. Heylen & S. Van Hecke, *Regeringen die niet regeren [...]*.

tijd heeft moeten kraken. De korf is aanzienlijk gevuld: het herstel van de ontspoorde staatsfinanciën, de politieke druk vanwege koning Boudewijn, de voortdurende wrijvingen met de Zairese president Mobutu, de forse devaluatie van de munt (1992), de sanering van het virtueel bankroete Waalse staal (1983), het virtuele faillissement van de grote steden Antwerpen en Luik (1981-1985), de golven van extreem geweld (1982-1985: Bende van Nijvel, CCC-aanslagen), de immense verkiezingsnederlaag van zijn partij (1981, -6,5 % en -14 Kamerzetels), de plaatsing van de Amerikaanse kernraketten in Florennes en Kleine Brogel (1981-1985), de Voeren-carrousel (1979-1988), het Heizeldrama (1985), de zaak Walid Kaled (1990), de Augusta-omkoopaffaire (1988-1995), de weigering van koning Boudewijn om de abortuswet te ondertekenen (1990), de algemene Afrikacrisis (1990).

Martens, de Denker

Karikatuur door Brassier n.a.v. de Waalse staalcrisis in 't Pallieterke, jg. 39, 26 mei 1983, nr. 21, p. 1. [ADV, VY900002]

LUCTOR ET EMERGO

Bij de val van de regering Martens VIII-IX eindigde de facto de 'Belgische' periode van Martens. Zijn vroegere kompaan J.-L. Dehaene realiseerde het federale België, de studentendroom van Martens. Martens zelf zocht een nieuw pad, via zijn voorzitterschap van de EVP (Europese Volkspartij), zijn verkiezing tot Europarlementslid en zijn fractievoorzitterschap van de christendemocraten in het EU-parlement.

Maar in 1999 werd hij tot zijn consternatie *"geconfronteerd met een laag manoeuvre"*, toen hij de plaats moest ruimen aan de kop van de CVP-lijst voor Europa, ten voordele van Miet Smet. In de ogen van Martens kaderde de gehele operatie in een complot tegen zijn persoon.

*"Kaltstellen heet dat in het Duits. Sommige verantwoordelijken binnen mijn partij moeten dat ook eens beseffen."*³²

In de memoires van Martens, afgesloten in 2006, kwam het dus nooit meer goed tussen hemzelf en de partij waarin hij zich als een 'zendeling' had geweed om een ambitieuze persoonlijke loopbaan af te dwingen, maar ongetwijfeld ook om Vlaanderen een nieuwe plaats te bezorgen in België en België én Vlaanderen in Europa.

32. W. Martens, *De Memoires [...]*, pp. 692-704.

Tot in de loop van 2008 dat beeld kantelde, via een nieuwe oriëntering in zijn persoonlijk leven en via een motorisch moment in de saga van de onoplosbaar gewaande politieke crisis in België. Tot de dag waarop de oude karavaan voorbij trok.

Bijna een halve eeuw geleden zag W. Martens, als verantwoordelijke van het *Berichtenblad van de Vlaamse Volksbeweging* zich in Gent nog gedagvaard om zich "te horen veroordelen om een schadevergoeding van 100.000 Frank" te betalen, omdat hij een Gentse 'franskiljonse' industrieel "een slechte Belg" had genoemd.³³ In de ogen van de Belgische dynastie en van het Belgisch establishment was Martens toentertijd ongetwijfeld een verdacht-gevaarlijke flamingant. Omstreeks kerstdag 2008 werd hij echter naar het paleis gehaald als de oudste en de wijste onder de Belgen.

Martens' politieke kwadratuur is in principe gesloten. Maar toch: het confederalisme, quid? Misschien moet hij nog een supplement laten verschijnen bij zijn memoires uit 2006?

Zijn antagonist Leo Tindemans heeft tenslotte ook een tweede bundel memoires laten verschijnen.³⁴ Uit die recente publicatie onthouden wij, behalve een interessante schets over het Europa na de Tweede Wereldoorlog, dat Tindemans vele zekerheden, inzichten en de arbeidsvreugde verwierf toen hij van 1981 tot 1989 minister van Buitenlandse Betrekkingen was. In de regeringen-Martens, maar wellicht bevrijd van de schaduw van zijn jongere partijgenoot. Want uit deze 'tweede Tindemans' leren wij dat het antagonisme tussen beiden overging in vervreemding van elkaar.

Wilfried Martens' gedenkschriften, in sommige onderdelen getoetst aan andere bronnen, bieden een zeer interessante aanleiding om een halve eeuw Belgische en/of Vlaamse geschiedenis te beschrijven en te analyseren. Maar het blijven – grotendeels in tegenstelling tot de Britse traditie – egodocumenten. Daarin wil de (zelf)kritische instelling wel eens ontbreken, bewust of onbewust.

En dat is zeker niet anders voor de (tweevoudige) memoires van Leo Tindemans, die wij er soms mee in confrontatie hebben gebracht. Integendeel.

Frans-Jos Verdoodt (°1939) is doctor in de geschiedenis. Hij is tevens afgevaardigd bestuurder en voorzitter van het ADVN en redactiesecretaris van *Wetenschappelijke tijdingen*. Hij publiceerde o.m. over de daensistische en de Vlaamse beweging, het Vlaams-nationalisme, de geschiedenis van de instellingen en de problematiek rond de Tweede Wereldoorlog.

33. *Berichtenblad van de Vlaamse Volksbeweging*, jg. 4, 1961, nr. 6, p. 1.

34. L. Tindemans, *Een politiek testament. Mijn plaats in de tijd. Dagboek van een minister*, Tielt, 2009.